

Maastricht Kriterleri Doğrultusunda Türkiye’de Mali Disiplinin Sürdürülebilirliği Açısından Mali Kuralın Değerlendirilmesi

Hayrettin KESGİNGÖZ

Arş. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Öz: Türkiye’de yıllardır büyük çaplı bütçe açıklarıyla, sürdürülemeyen borçlanma politikası ve mali disiplinsizlik, özellikle 2000’li yıllarda mali kuralların gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada amaç, Türkiye’nin ekonomik genişleme döneminden (2002–2012) günümüze kadar Maastricht kriterleri çerçevesinde mali kuralın başarısını ortaya koymaktır. Mali kural değişkenleri olarak bütçe açığı’nın GSYH’ya oranı ve kamu borç stokunun GSYH’ya oranı alınmıştır. Bu oranlar Maastricht kriterlerine göre yıllar itibarıyla başarılı bir seyir izlemiştir. Ayrıca başarılı mali yapı ülke ekonomisinin performansını ölçmekte kullanılan GSYH reel büyüme oranı, enflasyon oranı, işsizlik oranı ve cari işlemler açığının GSYH’ya oranını da olumlu etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Mali Kural, Mali Disiplin, Maastricht Kriterleri

According to Maastricht Criteria Sustainability of Fiscal Discipline Terms of Fiscal Rules Evaluation in Turkey

Abstract: Turkey’s ongoing extreme budget deficits, unsustainable borrowing policies and lack of fiscal discipline in 2000s, emphasize the necessity of fiscal rules. In this study, the main aim is to examine the success of the fiscal rules in terms of Maastricht criteria. It is assumed that the variables of fiscal rules are the ratio of budget deficit to GDP and the ratio of public borrowing stock to GDP. According to Maastricht Criteria these ratios follow a successful path during the years. In addition, this successful fiscal structure has affected the real growth ratio, inflation ratio, unemployment ratio and current account deficit to GDP ratio of Turkey’s economy in a positive way.

Keywords: Fiscal Rules, Fiscal Discipline, Maastricht Criteria

GİRİŞ

Ülkelerde ekonomik istikrarsızlıkların giderilmesi ve mali disiplinin sağlanması için mali kurallar uygulanmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkede mali disiplinin olmayışı özellikle uluslararası sermaye yatırımlarının ülkeye girişini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla da bu durum, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. 21. yy’dan itibaren birçok gelişmiş ülke, bütçe açıklarını azaltmak, mali disiplini ve mali istikrarı sağlamak için çeşitli mali

kuralları uygulamaya koymaktadır. Mali kuralların uygulamaya konulmasının nedeni, büyük boyutlara ulaşan bütçe açıkları ve artan borç stokunun GSYH içindeki payıdır. Mali kuralların en önemli görevi, mali disiplini sağlayıp sürdürülebilir bir mali politika izleyerek makroekonomik istikrarı ve büyümeyi sağlamaktır.

Bu çalışmada öncelikle mali disiplin ve mali kuralın tanımlamaları yapılacak ve önemleri belirtilecektir. Ardından mali disiplin-mali kural ilişkisi anlatılacak ve dünya literatüründeki mali kural uygulamaları hakkında bilgiler verilecektir. Daha sonra Türkiye’deki mali kural uygulamaları anlatılıp, Maastricht kriterleri çerçevesinde mali kuralın Türkiye’deki değerlendirmesi yapıp, uygulanan mali kuralın başarısının ülkedeki makro ekonomik göstergelere nasıl yansıdığı üzerinde durularak çalışma tamamlanacaktır.

MALİ DİSİPLİN TANIMI VE ÖNEMİ

Bir ülke ekonomisinde istikrarın var olabilmesi için öncelikle mali disiplinin mevcut olması gerekir. Mali disiplin, kamu gelirleri ve giderleri arasındaki mali denge için uzun vadeli olarak bütçe disiplininin sağlanması için borç ödeme kapasitesini aşan borçlanmadan enflasyona, dış açığa, rekabet gücü kaybına ve eksik istihdama neden olabilecek uygulamalardan kaçınılması şeklinde tanımlanmaktadır (Hemming,2003:2).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kamu borçlarında çok hızlı yükselmeler meydana gelmektedir. Bu artışla paralel bir şekilde borçların GSYH’ya oranı da hızla yükselmektedir. Artan sürdürülemez borç yükleri ülke ekonomilerinde mali disiplinin gündeme gelmesini sağlamıştır. Ekonominin istikrara kavuşması için öncelikle mali disiplinin olması gerekir. Mali disiplin için ise bilinçli harcamaların yapılması gerekir (Aktan, 2002:460). Ayrıca bir ülkede mali disiplin sağlanırsa maliye politikası araçları daha etkin kullanılır. Kullanılan bu araçlarla maliye politikasının amaçlarından kaynak dağılımının etkinliği, ödemeler bilançosu dengesi, ekonomik istikrar, iktisadi büyüme ve kalkınma sağlanmış olur. Bu amaçların gerçekleşmesi için mali disiplinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

MALİ KURAL TANIMI VE ÖNEMİ

Mali kural, ekonomideki temel mali değişkenler üzerine konulan sayısal kriterler şeklinde tanımlanmaktadır. Daha geniş bir şekilde mali kural, kamu bütçe açığı, borçlanma, borç veya temel bileşenleri gibi mali göstergeler üzerine getirilen miktarsal bir seviye veya oran şeklindeki sınırlamalar olarak tanımlanmaktadır (Kopits ve Symansky,1998:2).

Bir ülke ekonomisinde mali kuralın uygulanma nedenleri makroekonomik istikrarın sağlanması, maliye politikasının etkinliğinin ve işlevinin arttırılması, bütçe açığının giderilmesi gibi amaçlardır. Bu amaçların gerçekleşmesi ile de mali sürdürülebilirlik sağlanmış olur.

Mali kuraldan istenilen sonucun alınabilmesi için mali kuralın bir takım özelliklerinin olması gerekmektedir. Bunlardan ilki, yaptırımlar içeren anayasal, yasal ve uluslar arası anlaşma gibi dayanaklarının olmasıdır. Bu kurallar Maastricht Anlaşması gibi uluslar arası anlaşmalardan kaynaklanabilir. İkinci olarak, mali kural geçici değil, kalıcı nitelikte olmalıdır. Üçüncü olarak ise, bu kurallara uyulmadığı takdirde yaptırımların olması gerekmektedir (Hürcan,1999:30). Bu özelliklerin dışında ideal bir mali kuralın taşıması gereken 8 özellik daha vardır. Bu özellikler; iyi tanımlanmışlık, şeffaflık, basitlik, esnek, uygunluk, zorlayıcılık, uyumluluk ve desteklenir olmaktadır (Kopits ve Symansky 1998:2-6). Ülkelerde uygulanacak olan mali kurallarda bu özelliklere ne kadar çok sahip olunursa ülke ekonomisinde o kadar çabuk mali istikrar ve mali disiplin sağlanmış olur.

MALİ DISİPLİN-MALİ KURAL İLİŞKİSİ

Mali disiplinin sağlanmasında mali kural kullanılmaktadır. Mali disiplinin sağlanması için yetkililer ülkenin harcama ve borçlanma yapısını düzenleyen mali kurallar getirmektedirler. Mali kuralların en önemli görevi, mali disiplini sağlayıp sürdürülebilir hale getirerek fiyat istikrarını, ekonomik büyüme ve istikrarı sağlamaktır.

Mali disiplini sağlamaya yönelik olan 3 temel kural bulunmaktadır. Bunlar; sayısal kurallar, prosedürel kurallar ve saydamlık ile ilgili kurallardır. Sayısal Kurallar; Mali disiplin için sayısal hedeflerin belirlenmesidir. Sayısal kurallara örnek olarak; AB'ye üye ülkelerin uymak zorunda oldukları bütçe açığı oranı Maastricht Kriterleri anlaşmasıyla belirlenmiştir. Prosedürel kurallar; Bütçe sistem ve prosedürünü yasama kurumları ile yürütme kurumları arasında ilişkileri değerlendiren yaklaşım olarak tanımlanmıştır. Saydamlık kuralları; Devletin hedeflerini, uyguladığı politikaları, sonuçlarını izlemek için gerekli olan bilgiyi düzenli, anlaşılabilir ve güvenilir bir biçimde sunmasıdır (Bekar,2009:84). Saydamlığın olmaması mali disiplin ve harcama kalemlerinin başarılı olmasını engellemektedir. Ancak, sayısal kurallar, prosedürel kurallar ve saydamlık ile ilgili kuralların hep birlikte bulunması ve uygulanması halinde mali disiplin daha kolay sağlanacaktır.

MALİ KURAL UYGULAMALARI

Dünyada mali kural uygulayan ülkelerin sayısının, 1990 sonrası dönemde hızla arttığı gözlenmektedir. Her ülkenin tercihi ve ihtiyaçları farklı olduğundan maliye politikası kuralları da değişik tür ve niteliklere sahip olmaktadır (Kesik ve Bayar, 2010:51). Bu yüzden ülkeler uyguladıkları mali kuralları kendi makroekonomik dengelerini gözeterek uygulamaktadır. Mali kurallar, sayısal ve sayısal olmayan mali kurallar olarak ikiye ayrılmaktadır. Sayısal nitelikteki mali kurallar, maliye politikası araçları kullanılarak ekonomik göstergeler üzerine getirilen sınırlamalardır. Sayısal mali kurallar 4’e ayrılırlar. Bunlar; denk bütçe kuralı, borçlanma kuralı, harcama kuralı ve gelir kuralıdır. Sayısal olmayan mali kurallar ise maliye politikasının uygulamasına ilişkin getirilen sınırlamalardır (Karakurt ve Akdemir, 2010:327-328).

Denk bütçe kuralı, bütçe gelir ve giderleri arasındaki açığın GSYH’nın belirli bir oranında sınırlandırılmasını kapsamaktadır. Bu sınırlamalar ülkelerin ekonomik yapısına göre farklı şekillerde olabilmektedir (Kopits ve Symansky,1998:2). Bu sınırlamalar şöyledir. Denk bütçe esasına dayalı kurallar şeklinde tasarlanabilir. Hâsılanın belirli bir oranıyla sınırlandırılabilir. Faiz dışı fazla için belirli bir hedef konulabilir. Eğitim ve sağlık harcamaları sınırlama dışında tutularak toplam gelire ekonomik büyüme üzerindeki giderler dışındaki kalemler arasında bir denge kurulmaya çalışılır (Kaya, 2009:19–20).

Borçlanma kuralı, borcun miktarına, kaynağına ve borçlanma yetkisine ilişkin sınırlamaları düzenlemektedir. En eski mali kurallardan birisi olan borçlanma kuralı, devletin borçlanmasına sınırlama veya yasaklama getirmektedir (Özker ve Biniş, 2009:48). Borçlanmaya ilişkin kurallar şöyledir. Yurt içi kaynaklardan borçlanmaya ilişkin belirli sınırlamalar konulabilir. Borç stoku belirli bir düzeyle sınırlanabilir. Hükümetin merkez bankasından borçlanması üzerine sınırlamalar getirilebilir.

Harcama kuralı, ekonomide mali disiplinin sağlanması için harcama artışlarını orta ve uzun vadede kontrol altında tutmaktır. Ayrıca kamu harcamalarının verimliliğini sağlamak için harcamalar üzerine sınırlamalar getirilebilir (Kaya, 2009:21). Harcamalara ilişkin kurallar şöyledir. Harcama artışlarına orta ve uzun vadede sınırlama getirilebilir. Harcama sınırlamaları sadece belirli kalemler bazında olabilir. Yeni bir harcama kaleminin oluşturulması parlamentodan onay alması şartına bağlanabilir. Siyasal iktidarların harcamaları sınırlandırılabilir (Şen, 2010:29-30).

Gelir Kuralı, vergi gelirlerinin veya toplam vergi yükünün GSYH’nın belirli bir oranı ile sınırlandırılmasını kapsamaktadır. Gelirlere ilişkin kurallar ise; vergileme yetkisi ile harcamaların ve gelirlerin birbirine denk olması anayasal

bir hüküm olabilir. Toplam vergi yükü ya da gelirleri anayasa ve yasalarla belirlenebilir. Vergi konuları ve bu konular dışında verginin konulmayacağı anayasada açıkça belirlenebilir. Vergi kaybına yol açan vergi harcamaları sınırlandırılabilir, şeklinde ifade edilmektedir (Ekinci, 2009:6-7).

TÜRKİYE'DEKİ MALİ KURAL UYGULAMALARI

Türkiye'de 1990'ların başına kadarki dönem mali disiplinin göz ardı edildiği dönemdir. Bu dönemde bütçe açıkları, enflasyon ve borçlanma ihtiyaçları artış eğiliminde olmuştur. Harcamaları finanse etmek için borçlanmaya gidilmiş ve borçlanmaya da sınır konulmamıştır. Sınır konulmamasının sonucu olarak 1990'lı yılların sonunda kamu açıkları ve borç düzeyi yüksek artış göstermiştir. 1990'lı yılların sonunda büyüme hızı % -6'lara düşerken, enflasyon oranı % 70'lere yükselmiş ve % 100'ü aşan faiz oranları ile ekonomide olumsuz bir tablo ortaya çıkmıştır. Ayrıca bütçe açıklarının aşırı bir şekilde artış göstermesi sonucunda mali kural uygulamalarına ihtiyaç duyulmuş ve mali kural uygulamalarına geçilmiştir. Mali kural uygulamaları ile hem bütçe açıklarını azaltmak hem de mali disiplini sağlamak amaçlanmıştır.

Uygulanan ilk mali kuralımız 5 Nisan 1994 kararları ile gündeme gelen faiz dışı dengedir. Faiz dışı denge=Bütçe giderleri – Faiz dışı harcamalar olarak ifade edilmektedir. Bu uygulamadan sonra Türkiye'de yasal ve anayasal düzenlemelerde yer almasa da mali kuralların uygulandığı görülmektedir (Dede, 2010:101-102).

2002 yılında ise çıkarılan 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun, birtakım mali kuralları beraberinde getirmiştir. Yine bu çerçevede örtük mali kuralların fazla sayıda yer aldığı bir kanun olarak 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununu söyleyebiliriz. Bu kanunla üç yıllık bütçeleme, Orta Vadeli Programa dayalı Orta Vadeli Mali Plan gibi birtakım makro hedef göstergelerinin yer aldığı uygulamalara gidilmiştir. 2005 yılında çıkarılan 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile mahalli idarelerin mali yönetimlerine ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir (www.resmigazete.gov.tr).

MAASRICHT KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ MALİ KURALIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Maastricht Antlaşması 1 Kasım 1993 tarihinde kabul edilmiş ve bu antlaşma ile, Avrupa Birliği ile ekonomik birliğin hangi politikalarla uygulanacağı belirlenmiştir. Maastricht Antlaşması, ekonomik faaliyetlerin istikrarlı bir şekilde yürütülmesini öngörmektedir. Maasricht kriterleri ile ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve siyasi birlik sağlanması amaçlanmıştır.

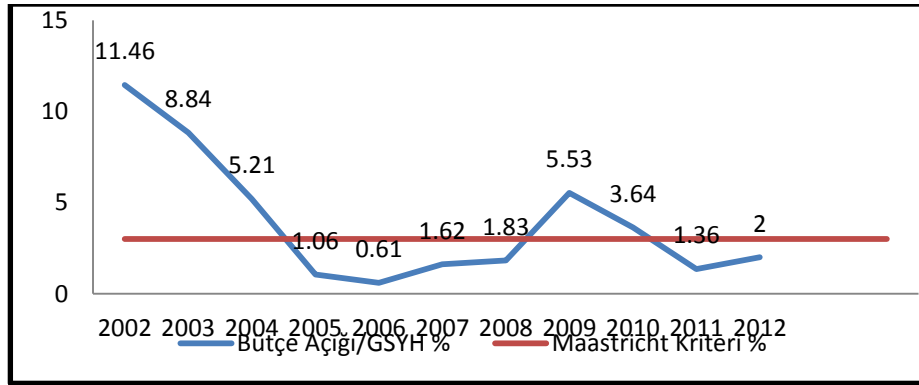
AB üyesi ülkelerde Maastricht kriterleri çerçevesinde maliye politikalarının uygulanmasına ilişkin sınırlandırmalar bulunmaktadır. Maastricht kriterlerine uyum açısından ortaya konan bu sınırlamalar Türkiye açısından henüz resmen bağlayıcı bir mali kural olarak adlandırılmamakla birlikte, özünde, Türkiye için de bağlayıcı bir mali kural işlevi görmektedir.

Maastricht kriterleri temel olarak enflasyon oranı, bütçe açığı, faiz oranı, kamu borçları ve döviz kurları kurallarından oluşmaktadır (Işık ve Meriç, 2009:1595). Kamu açığı ve kamu borcu ile ilgili uygulamalar mali disiplinle ilgilidir. Enflasyon, döviz kuru ve faiz oranı fiyat istikrarını sağlamaktadır. Dolayısıyla Maastricht kriterleri olarak belirlenen mali disiplini sağlamaya yönelik kurallar; Bütçe açığı/ GSYH’ya oranı en fazla %3 olması gerekir Borç Stoku/ GSYH’ya oranının en fazla %60 olması gerekir şeklindedir (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002:2-3).

Tam bu noktada, Türkiye’deki 2002–2012 genişleme döneminde, Bütçe açığının (Kamu Açığının) GSYH’ya oranı ve Borç Stokunun GSYH’ya oranının Maastricht kriterleri doğrultusunda olması beklenmektedir. Bu çalışmada söz konusu rakamların hedeflenen mali kurallar çerçevesinde beklentiyi karşılayıp karşılamadığı ele alınmaktadır.

Bu amaç için öncelikle bütçe açığının GSYH’ya oranı ve daha sonra da Borç Stokunun GSYH’ya oranı grafikleri yardımıyla Maastricht kriterlerini sağlayıp sağlamadığı incelenecektir. Kriterler sağlanırsa ekonomide mali disiplinin sağlandığını ve etkin mali kuralın uygulandığını söyleyebiliriz.

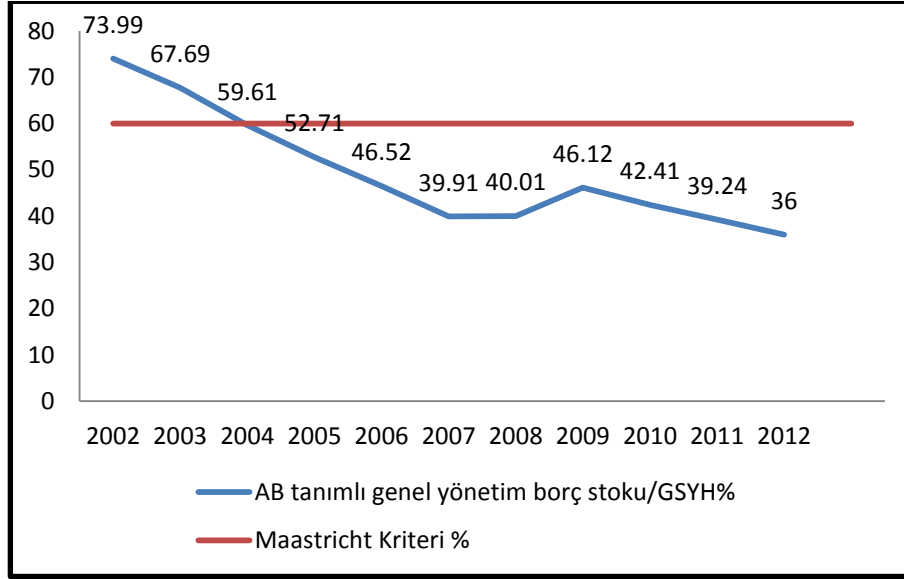
Grafik 1. 2002–2012 Genişleme Döneminde Bütçe Açığının GSYH’ya Oranı %

Kaynak: www.sgb.gov.tr/temelekonomikgöstergeler/s.8

Grafik 1’de görülüyor ki, Maastricht kriterleri açısından bütçe açığının GSYH’ya oranı dalgalı bir eğilim göstermektedir. 2002, 2003, 2004, 2009 ve 2010 yıllarında Maastricht kriterleri aşılmasına rağmen 2005, 2006, 2007, 2008, 2011 ve 2012 yıllarında ise kriterler sağlanmıştır. AB’ye üyelik sürecini hızlandırmak adına Türkiye’de 2003 yılından itibaren uygulanan istikrarlı maliye politikaları ve alınan tedbirler neticesinde merkezi yönetim bütçe açığı 2006 yılında hızla düşürülmüştür. 2007 ve 2008 yıllarında ise kriteri sağlamasına rağmen küresel ekonomik kriz nedeniyle bütçe açığı artmış 2009 yılında % 5.53 ve 2010 yılında da % 3.64’lük seviyelerde bulunarak kriterin üzerinde bulunmuştur. Daha sonraki yıllarda bütçe açığını azaltmak için uygulanan istikrarlı politikalarla birlikte 2011 yılında bu oran % 1.36’ya düşmüştür. 2012 yılında da yine kriterin altında % 2 seviyesindedir. Bütçe açığının GSYH’ya oranı AB’de ekonomik istikrar ve mali performansın değerlendirilmesinde temel alınan Maastricht Kriteri’nin ilgili koşulunu kısmen karşılamıştır. Ayrıca bütçe performansının temel göstergesinden olan bütçe dengesindeki bu gelişmeler ekonomik genişleme döneminde devletin kısmen başarılı bir bütçe politikası izlediğini göstermektedir.

Grafik 2. 2002–2012 Genişleme Döneminde Borç Stokunun GSYH’ya Oranı %

Kaynak: www.sgb.gov.tr/temelekonomikgostergeler/s.20-21

Grafik 2’de Türkiye’de son yıllarda uygulanmakta olan sıkı para ve maliye politikasına bağlı olarak elde edilen makroekonomik istikrar, yüksek ekonomik büyüme ve etkin borç yönetimi neticesinde borç dinamiklerinde oldukça önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Uygulanmakta olan ekonomik program, mali disiplin ve etkin borçlanma stratejileri neticesinde borç stokunun GSYH’ya oranı 2002 yılında yüzde 73,99 seviyesinden, 2007 yılsonunda yüzde 39,91 seviyesine gerilemiştir. 2008 ve 2009 yıllarında küresel ekonomik kriz nedeniyle artışlar yaşansa da bu artışlar kriterin altında gerçekleşmeye devam etmiştir. 2010 yılından başlayarak küresel ekonomik krizin borç stoku üzerindeki etkileri giderilmeye başlanmıştır. 2012 yılında IMF’ye olan borcun bitmesiyle, borç stoku % 36’ya kadar düşmüş ve bu oran dönemin en düşük borç stoku seviyesini göstermektedir. Ayrıca 2004 yılından 2012 yılına kadar borç stokunun GSYH’ya oranı % 60’ın altında kalarak Maastricht kriterlerinin koşulunu tamamen karşılamıştır.

AB (27) üye ülkelerin ortalamalarını Maastricht kriterleri çerçevesinde Türkiye ile karşılaştırsak bütçe dengesi ve kamu borç stokunda yakalanan bu başarıyı uluslar arası karşılaştırmayla da teyit etmiş oluruz. 2007 yılında AB bütçe açığı/GSYH oranı % -0,9 iken 2008 yılında bu oran % -2,4’e ve 2009 yılında da % -6,9’a yükselmiştir. 2010 yılında % -6,6, 2011 yılında % -4,4 ve 2012 yılında da % -4 olmuştur. Kamu borç stoku/GSYH oranı da 2007 yılında % 59, 2008 yılında % 63 ve 2009 yılında % 75, 2010 yılında % 80, 2011 yılında % 82 ve 2012 yılında da % 85’e kadar yükselmiştir. Türkiye Maastricht kriterleri yerine getirme açısından AB üye ülkelerinin ortalamasının altında yer almış ve başarılı olmuştur. AB üye ülkeleri kendi şartları olan Maastricht kriterlerini yerine getirmede başarısız olmuşlardır (Sagbaş, 2013:48).

MALİ KURAL PERFORMANSI

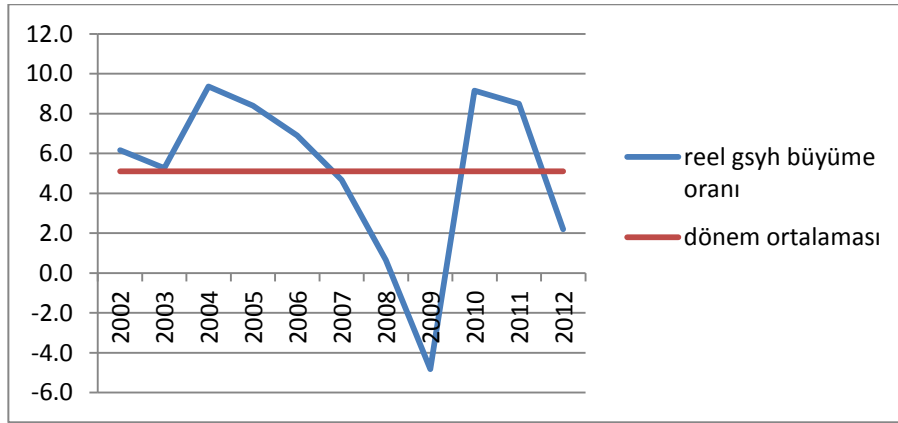
Bilindiği gibi bütçe açığı politikasında her zaman dikkatli olunması gerekir. Çünkü bütçe açığının enflasyon, faiz, cari işlemler açığı gibi makroekonomik değişkenler üzerinde ampirik çalışmalarla kanıtlanmış olumsuz etkileri söz konusudur. Mali kural değişkenleri olarak bütçe açığının GSYH’ya oranı ve kamu borç stokunun GSYH’ya oranı alınmış ve bu oranların yıllar itibarıyla başarılı bir seyir izlediği görülmüştür. Bu da başarılı mali yapının acaba ülke ekonomisinin makroekonomik değişkenlerini de olumlu etkiledi mi sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun cevabını alabilmek için ülke ekonomisinin performansını ölçen 4 temel makroekonomik değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler ise:

- i. GSYH Reel Büyüme Oranı
- ii. Tüketici fiyatları enflasyon oranı

- iii. İşsizlik Oranı
- iv. Cari İşlemler Açığının GSYH'ya oranıdır.

Bu değişkenlerin 2002–2012 ekonomik genişleme dönemindeki seyri ve ortalamaları aşağıda görülmektedir. Şimdi ülke ekonomisinin performansını ölçmek için belirlediğimiz GSYH reel büyüme oranına bakacak olursak;

Grafik 3. 2002–2012 Yılları İçin GSYH Reel Büyüme Oranı

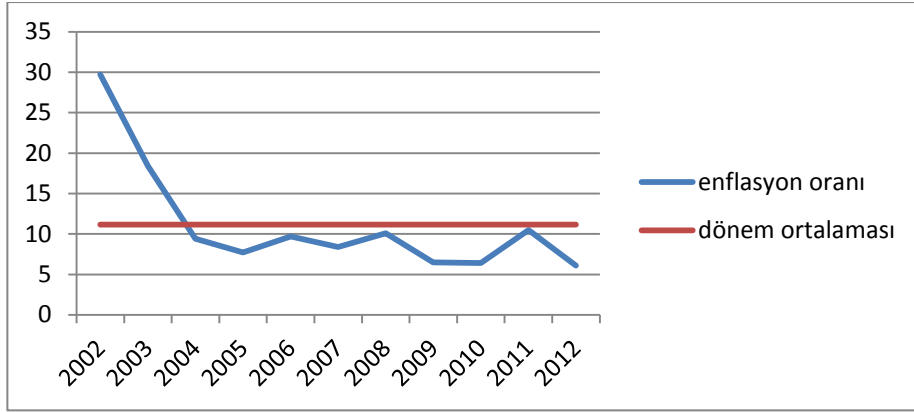

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.dpt.gov.tr, www.tcmb.gov.tr ve www.sgb.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

Grafik 3'te Türkiye ekonomisinin reel GSYH büyüme oranlarına bakarsak 2002 yılında dönem ortalamasının üzerindedir. Yaşanan ulusal krizin etkisiyle de 2003 yılında reel GSYH büyüme oranı azalmıştır. Yaşanan ulusal krizden çıkış için alınan tedbirlerle birlikte 2004, 2005, 2006 ve 2007 yıllarında bütçe açığı ve borç stoku kriterlerine ulaşılmasıyla birlikte reel GSYH dönem ortalamasının üzerinde yer almaktadır. 2008 yılında yaşanan küçülme ve küresel ekonomik krizin bütün dünyayı etkilemesi nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında artan bütçe açıkları ve borç stoklarıyla birlikte reel GSYH büyüme oranında azalma görülmektedir. 2009 küresel ekonomik krizi sonrasında 2010 yılında her ne kadar bir iyileşme görülse de 2011 yılı ve sonrasında tekrar azalma görülmektedir. Ayrıca dönemin en düşük büyüme oranı küresel ekonomik kriz nedeniyle 2009 yılında, en yüksek büyüme oranı da kriz sonrası

alınan önlemler ve kriz sonrası hızlı bir toparlanma süreci sonrasında 2010 yılında gerçekleşmektedir.

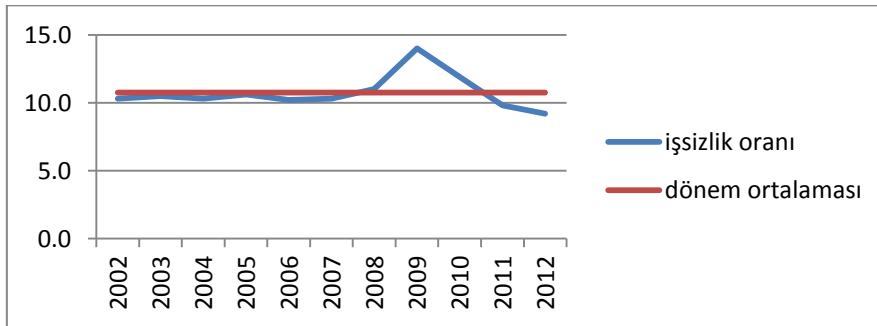
Grafik 4. 2002–2012 Yılları İçin Tüketici Fiyatları Enflasyon Oranı

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.dpt.gov.tr, www.tcmb.gov.tr ve www.sgb.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

Grafik 4’te 2002 ve 2003 yıllarında enflasyon oranının dönem ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, 2004–2012 yılları arasında devamlı olarak dönem ortalamasının altında bulunması, bize Maastricht kriterleri ile sağlanan başarılı mali yapının ülke ekonomisinde makro ekonomik değişkenlere yansımalarını göstermektedir.

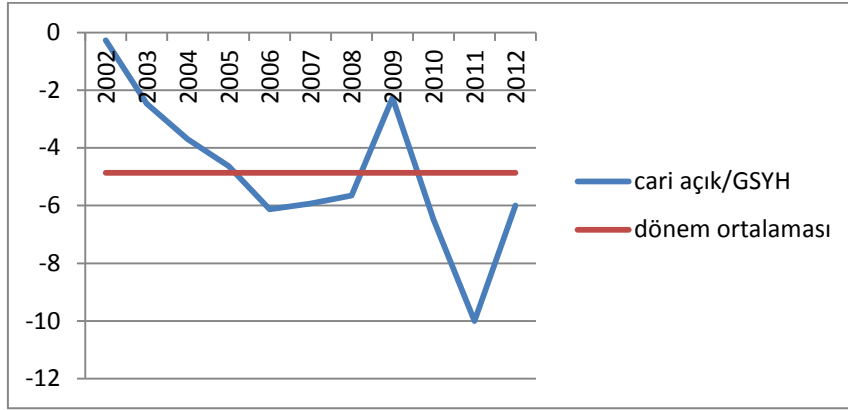
Grafik 5. 2002–2012 Yılları İçin İşsizlik Oranı

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.dpt.gov.tr, www.tcmb.gov.tr ve www.sgb.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

Grafik 5'te ise 2002–2007 yılları arasında işsizlik oranı dönem ortalamasının altında bulunmaktadır. Yaşanan küresel ekonomik kriz ile birlikte 2008 ve 2009 yıllarında işsizlik sayısında bir artış yaşanmıştır. Kriz sonrası alınan önlemlerle birlikte 2010 yılından itibaren tekrar işsizlik sayısında azalma yaşanmıştır. 2011 ve 2012 yıllarında ise işsizlik sayısı dönem ortalamasının altındadır. Küresel ekonomik krizin etkileri dışında 2002-2012 döneminde başarılı mali yapı ülke ekonomisindeki makro ekonomik değişkenleri de olumlu etkilemiştir.

Grafik 6. 2002–2012 Yılları İçin Cari Açık/GSYH

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.dpt.gov.tr, www.temb.gov.tr ve www.sgb.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

Son olarak grafik 6'da ise 2002 yılından 2005 yılına kadar cari açık/GSYH oranı dönem ortalamasının üzerinde ama azalan bir seyir izlediği görülmektedir. 2006, 2007 ve 2008 yıllarında ise ülkede cari açık oranı artmaktadır. Fakat bu yıllarda yaşanan artışlar dönem ortalamasının altında bir artıştır. 2009 yılı itibariyle küresel ekonomik krizin de etkisiyle cari açık dönem ortalamasının üzerinde bir artış göstermiş, kriz sonrası alınan önlemler ve yaşanan olumlu gelişmelerle birlikte cari açık 2010 ve 2011 yıllarında dönem ortalamasının altında azalmaya başlamıştır. Fakat 2012 yılında ise tekrar bir artış seyir izlemeye başlamıştır. Genel olarak mali kuralla sağlanan mali başarı ülkenin makro ekonomik göstergelerinden cari açığı da olumlu etkilediği söylenebilir.

SONUÇ

Yaygınlaşan sosyal devlet anlayışı ile birlikte kamusal hizmetlere olan talep artmıştır. Bu durum kamu harcamalarının da artmasına sebep olurken bu artışla birlikte siyasi ve politik çıkarlar arttırılamamıştır. Ayrıca Türkiye

ekonomisindeki gelir ve gider dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle aşırı şekilde bütçe açıkları artmıştır. 2001 krizi sonrasında ekonomide ciddi ölçüde bütçe açıkları oluşmuş ve oluşan bu bütçe açıkları ülkede ağır hasarlara neden olmuştur. Ayrıca artan borç yükü, yüksek faiz oranları ve yaşanan krizler sonucunda derinleşerek ekonomide ekonomik istikrarsızlığı ortaya çıkarmıştır. Oluşan bu senaryo ekonomik yapıyı düzeltmek için mali disiplinin gerekliliğini göstermiştir. Mali disiplinin sağlanmasında kurallı uygulanan maliye politikası, son derece önemli ve bir o kadar da etkilidir. Türkiye’de yıllardır süren büyük çaptaki bütçe açıkları, sürdürülemez borçlanma politikası ve mali istikrarsızlıklar mali disiplinsizlik sorununu getirmiştir. Mali disiplini sağlamak için uygulamaya konulan mali reformların temelinde mali kuralların yer almaktadır. Mali kural uygulaması ve alınan diğer tedbirlerle birlikte 2002 sonrasında bütçe açığının hızla kapandığı gözlenmektedir. Bu eğilim bütçe açığının GSYH içindeki payı dikkate alındığında daha açık bir biçimde görülmektedir.

Mali disiplinin sağlanmasında uygulanan mali kurallar ile ülkenin mali yapısında başarı sağlanmıştır. Son 10 yılda sürdürülen mali disiplin ve etkin borç yönetimi ile bütçe açıkları ve kamu borç stoku AB ortalamasının altında seyir etmiştir. Bütçe açığı/GSYH ve borç stoku/GSYH oranında önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ayrıca politik konjonktür süreçte siyasal istikrar sağlanmış ve bu istikrar mali istikrarın sağlanmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Yaşanan ulusal ekonomik kriz döneminden sonra alınan maliye ve para politikası önlemlerinin devam ettirilip istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi kamu maliyesinin göstergelerinden olan Bütçe açığı/GSYH ve borç stoku/GSYH oranlarını da olumlu etkilemiştir. Özellikle izlenen bu istikrarlı politikalar sayesinde Türkiye borç alan ülke konumundan borç veren ülke konumuna gelmiştir. Yakalanan bu mali başarı ülke ekonomisinin temel göstergelerinden olan GSYH reel büyüme oranı, tüketici fiyatları enflasyon oranı, işsizlik oranı ve cari işlemler açığının GSYH’ya oranına yansımıştır. Ülkenin makro ekonomik göstergelerindeki olumlu artışlar ile birlikte mali yapıda sağlanan başarı ülke ekonomine de yansımıştır. Sonuç olarak mali kuralla sağlanan mali başarı ülkenin makro ekonomik göstergelerini de olumlu etkilemiştir.

KAYNAKLAR

- AKTAN Coşkun Can,(2002), “Devlette Mali Disiplinsizlik Sorunu ve Ekonomik Anayasa”, **Anayasal İktisat**, Ankara, Siyasal Kitapevi
- BEKAR Ayşe Günay, (2009), *Kamu Mali Dengesinin Sağlanmasında Mali Kurallar ve Önemi*”, **Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan**

- Dönüşüm**, Aytaç Eker-Hayal Ayça Şimşek (Ed), Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, ss.65–90,
- BÜYÜKKAYA Alaattin, Mali Kural Ne Getirecek? Mali Kural Gelmeli mi ?”, **Capital Dergisi**, Geniş Açık Eki, Ekim 2010.
- CURA Serkan, Türkiye’de Mali Şeffaflığı Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Analitik Bütçe Sınıflandırması”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.XVIII, S.1, ,ss.139-154. 2003.
- DEDE Melek Ercan, “ Anayasal İktisat Perspektifinden Maliye Politikası Kuralları Ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulamanın incelenmesi”, Mesleki Yeterlilik Tezi, T.C.Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2010.
- DİLEKLİ, Selin, YEŞİLKAYA Kadriye; “Maastricht Kriterleri”, Ankara, DPT, 2002.
- EKİNCİ, İlknur, “*Kurallara Dayalı Maliye Politikası Yaklaşımı ve Türkiye’de Mali Kural Benzeri Uygulamalar*”, 2009.
- HEMMING Richard, “Policies to promote Fiscal Discipline” , **Fiscal Affairs Department International Monetary Fund**, 24 March 2003.
- HÜRÇAN Yasemin Gürsoy, Mali Disiplinin Sağlanmasında Yasal Düzenlemelerin Yeri, Önemi, Dünya Uygulamaları ve Türkiye Örneğinin İncelenmesi, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1999.
- İŞİK Abdulkadir, Metin Meriç, “AB’de Kamu Yatırımlarının Finansmanında “Altın Kural”, Ege Akademik Bakış/ Ege Academic Review 9 (4), ss. 1591-1603. 2009.
- KARAKURT Birol, AKDEMİR Tekin (2010), “*Türkiye’de Mali Kural Uygulamaları: Sayısal Olmayan Kurallardan Sayısal Kurallara Geçiş*”, Mali Kural, Ankara, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, ed. Coşkun Can AKTAN, Ahmet KESİK, Fatih KAYA, 1. Baskı.
- KAYA, F. Mali Kural Uygulamaları Ve Türkiye İncelemesi, DPT Planlama Uzmanlığı Tezi, Ankara, 2009.
- Kesik ve Bayar (2010), “*Uluslar arası Uygulamalar Işığında Mali Kurallar ve Mali Disiplin*”, Mali Kurallar, Ankara, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, ed. Coşkun Can AKTAN, Ahmet KESİK, Fatih KAYA, 1. Baskı.
- KOPITS, G. ve S. SYMANSKY, “Fiscal Policy Rules”, **IMF Occasional Paper**, Sayı:162. 1998.

KESKİNGÖZ, Maasricht Kriterleri Doğrultusunda Türkiye’de Mali Disiplinin.....

SAGBAŞ, İsa; (2013) MÜSİAD Araştırma Raporları, **Türkiye Ekonomisi Raporu 2013**, İstanbul.

SAKAL Mustafa,(2003) Türkiye’de Mali Disiplin Sorunu: Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği, Birinci Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi

ŞEN, Kübra; “Mali Kural, Bazı Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye İncelemesi”, **Bütçe Dünyası Dergisi Ankara**, Sayı 34, 2010.

ÖZKER A. Niyazi, Mine Biniş, " Mali Kurallar ve Bir Vergi Anayasası Yaklaşımı", **Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, No 1, ISSN: 2146–0817, 2009.

<http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2976/kriter.pdf>

www.dpt.gov.tr

www.sgb.gov.tr

www.sgb.gov.tr/temelekonomikgostergeler

www.tcmb.gov.tr

www.tuik.gov.tr

www.resmigazete.gov.tr